

Vass Tibor

Törzsasztal
költő, képző-
művész,
szerkesztő,
a Spanyolnátha
online
folyóirat
alapító fő-
szerkesztője

Miskolcon született 1968-ban, a nyíregyházi Bessenyei György Tanárképző Főiskolán folytatott tanulmányokat tanító-népművelés szakon, majd Miskolcon kapott újságírói képzést. 1992-től az Észak-Magyarország kritikai rovatát szerkesztette, 1993–95 közt az Időjelek című folyóirat, 1995–97 közt az Új Holnap, 1994-től a Déli Hírlap szerkesztője, később az Észak-Magyarország, a Hajdú-Bihari Napló, a Kelet-Magyarország és az Észak-Magyarország irodalmi rovatát vezette. 1998-tól a Tipp Magazin filmkritikusa. Több művészeti projekt alapítója: Önök kerték Spanyolnátha Kertfesztivál, Spanyolnátha Nemzetközi Mail Art Művésztelep, Intro Múzeumpedagógiai Program, Magyar Küldeményművészeti Társaság stb.

Számos antológia mellett több önálló kötet szerzője: Nem sok sem, válogatott és új versek, Parnasszus, 2008; Semmi szín alatt, versek, Spanyolnátha, Hernádkak, 2010; Mennyi semenni, versek, Spanyolnátha, Hernádkak, 2012; A Nagy Bibin, versek, elektrográfiák, Spanyolnátha, 2014; stb.

Alkotásait mintegy húsz egyéni tárlaton láthatta a közönség.

1995-ben Kassák-díjat, 2009-ben József Attila-díjat kapott. Hernádkakon él.

Vass Tibor

Várád

folyóirat

- irodalom
- művészet
- társadalom
- kultúra

www.varad.ro

naror

csak a lény

nden pén

www.biharm

VASS TIBOR

Tegyük bele a könyvtárgyba a megszületés folyamatát is

Kőrössi P. József (■): Talán vannak, akik emlékeznek rá, hogy a Törzsasztal mellett Vass Tiborhoz hasonló költővel az Ady líceumban találkozhattak, Ladik Katalinnak hívták. Azóta olyan költő, aki képzőművészként is jegyzett – az egyik legismertebb Magyarországon mint vizuális költő –, nem járt Váradon. Tibor Kassák-díjas, Szabó Lőrinc-díjas, József Attila-díjas költő. Arra kérlek, mielőtt elkezdi a művekről beszélgetni, mutasd be azt a Miskolcot, ahonnan érkezél. Mindig is különleges város volt számomra, hiszen korábban elsősorban ipari központként lehetett definiálni, de – nem is csak az utóbbi időben – meglehetősen izgalmas irodalmi, kulturális élet zajlik ott. Milyen az a Miskolc, ahol ti élték?

Vass Tibor (▼): Hál' istennek Miskolcra önszántamból az utóbbi több mint tíz évben kimaradtam. Elköltöztem egy Miskolc melletti faluba, és onnan a városba bejárni már legalább olyan nehéz, mint amikor Miskolcra Pestre jártam, mondjuk, hetente, mert a munka oda kötött. Miskolcra én nem is tudok többet már, mint maguk. Nem volt könnyű a döntés, hogy milyen irányba mozduljunk. Abban a szerencsés helyzetben voltunk, hogy egy miskolci panellakásból, amikor a fűtési szezon véget ért, április közepén kimehettünk egy kis nyaralóba egészen október közepéig, amíg Miskolcon a fűtési szezon újból be nem indult. Csakhogy ezek a kimenések kis költözéssel értek fel. És mint minden költözés, felér egy leégéssel; az ember hordja lefele vagy a negyedik, vagy a hetedik emeletről a szobanövényeit, törnek le a leveleik. Minden évben ezeket a szegény párakat és a kedvenc könyveket költöztetni már csak egyféleképpen lehetett: úgy, hogy két háztartást építettünk fel. Ezt sokáig, tudtam, nem lehet húzni. Vass Nóra föltette a kérdést: Miskolc vagy Hernádkak.

■: Nóra a felesége.

▼: Döntsük el. Merthogy nagyon fura, hogy a liftben velünk Miskolcon már szinte csak úgy találkozunk, hogy a

növényeket hordjuk-visszük, és eltarjuk az arcunkat velük. Döntötünk, Hernádkakon építkeztünk. Van egy kedves kis portánk, és azt csináljuk, amit ott szeretünk. Mi odavonozunk kisebb-nagyobb távolságokból azokat az embereket, akikkel szeretünk együtt lenni. Keveset mozdulunk ki, jönnek hozzánk a kertfesztiválokra, és nagyon jól érzik magukat, keresik a lehetőséget, hogy minél többet lehessenek ott Hernádkakon, aminek mi nagyon örülünk.

■: De azért valami kapcsolatod csak van a várossal, nem?

▼: A Spanyolnátha művészeti folyóiratnak van egy műhelye a belvárosban, a Színháztörténeti és Színész-múzeumban, ott tartjuk a szerkesztőségi fogadóóráinkat, rendezzük a kiállításainkat.

■: Sok szerkesztőségben megfordultál, mielőtt a Spanyolnáthát megcsináltatok volna. Ez amolyan vándorútnak tűnik, négy vagy öt szerkesztőség, szerkesztőségi munka előzte meg. A többi között az Új Holnap. Mi volt az oka ennek a vándorlásnak? Még van egy olyan lap is, ahol dolgoztál, amiről nem hallottam, ez az Időjelek című.

▼: A tanulás iránti igény volt az ok. Hogy az ember az írott sajtóban, a napi munkában tudja fölvenni annak a ritmusát, hogy hogyan kell úgy dolgozni, hogy felelősséggel el tudja látni az ember azt a szerkesztőségi munkát. Dolgoztam napilapnál, dolgoztam művészeti lapoknál, igaz, főállásban gyakorlatilag én csak tanító bácsiként dolgoztam.

El tudják képzelni azt a helyzetet, amikor egy napilapnak, egy Borsod-Abaúj-Zemplén megyei napilapnak volt irodalmi melléklete? Hát egy fantasztikus együttállás az, hogy az a 17-18 megyei napilap havonta egy oldalt odaadott az irodalomnak. Aki ezt szerkesztette a megyében, ott az volt a megmondóember. A megyei irodalmat egy hetven-nyolcvanezer példányban megjelenő napilapban olvashatták, gyakorlatilag szinte minden háztartásba járt, a Borsod megyei identitást az adta meg, hogy jár-e nekünk ez a napilap vagy sem. Olyan szerzőket, embereket, műveket tudtam bevinni egy vérkonzervatív napilapba, hogy például a küldeményművészet mellett szerepelt vizuális költészet, sőt hangköltészetet alkotás leírata, ez elég megdöbbentő volt, de kinyílt rá az érdeklődés. Lehet azt mondani, szerencsés együttállás volt, gyakorlatilag négy évig szerkesztettem ezt a *Literátor* című oldalt a megyei napilapban.

■: A *Tipp* című újságnak vagy magazinnak a filmkritikusa voltál. Ezt még folytatod, abbamaradt, mi van ezzel?

▼: Ez három megye együttállásának volt köszönhető. Ingyenesen jutott el nyolcvanezer példányban Hajdú-Bihar, Borsod-Abaúj-Zemplén és Heves megye olvasóihoz. Ha kellett az embernek, ha nem, hétről hétre megtalálta a postaládájában. Volt az a kedvelt szokása ennek a lapnak, hogy – ugye, hetente voltak Miskolcon filmpremierek – szerdán délelőtt kilenc-től tizenegyig beküldte azt mozizni, aki korábban ebben a dologban járatos volt. Így néhány évig volt szerencsém filmkritikusként is működni. Ez abból állt, hogy reggel kilenckor kiderült, milyen film érkezik a Kossuth mozi Hevesy Iván filmklubjába, tizenegykor vége volt, fél egyre le kellett adni a recenziót. Volt egy gépirónő, akinek le kellett adni, ő beírta, csütörtökön már lehetett nézni a kefelevonatot.

■: Reggelente nem volt frászkod, hogy nem tudtad, miről kell majd írnod?

▼: Nem ilyenkor volt. Akkor volt, mikor egy másik miskolci hetilapnak dolgoztam tárcaíróként. A lap legolvasottabb helyén hagytak nekem 1720 karakternyi felületet, amit megadott időre ki kellett töltenem az általam kitalált tematikával. Akkor költöztem ki Hernádkakra, és én a falut írtam meg a városba. Szorított az idő annyira, hogy ha ezeket a négyzetcentimétereket nem tudom kitölteni élvezetesen, akkor nekem végem van. Fontos volt, hogy ezt mindig élvezettel tudjam csinálni, ugyanakkor friss is legyen, ott találjam ki, és ki tudjak belőle bontani egy olyan történetet, ami ugyan Hernádkakról szól, de Miskolcon is érdekes lehet. Nagy rajongótáborra volt ennek a sorozatnak. De sokszor be voltam attól ijedve, hogy le tudom-e adni határidőre.

■: Ezeknek az írásoknak lehetett a hatását érezni? Mégiscsak ízlésformáló rovat volt.

▼: Ez még az írások elkészítésénél is sokkal izgalmasabb volt. Az ember írja a verseit, készíti a képeit, oké, megjelenik, nincs visszajelzés. Tartsa fel a kezét az a költő, akinek hetente írnak a rajongók képeslapokat. De itt a hatás nagyon konkrétan mérhető volt. Nemcsak úgy, hogy témákat adtak az emberek, hogy ezt mindenképp márpedig, és mindig mentegőtőztem, hogy nekem nincs küldetés-tudatom. De lett. Belesétáltam abba a csapdába. Mert a visszajelzés annyira gyors, konkrét és – lényeges – szeretettel teli volt, hogy annak volt számomra egy jól mérhető ereje, ami a

tartását adta, hogy én ezt tudjam éveken keresztül csinálni. Az volt a címe a rovatomnak, hogy *Elvan a gyerek*.

■: '94-ben kezdted vizuális költéssel foglalkozni. Ez furcsa dolog számomra, hogy ilyen határozottan megmondható, és hogy nincs előzménye. Hogy kezdted el vizuális költészet irányába elmenni?

▼: Nagyon jó rajzpedagógusaim voltak. És amíg tanítottam a rajzot, nem éreztem, hogy nekem az olyan önkifejezési formám, ami a versírás mellett még úgy jól jöhet, hogy ott nekem rendszeresen tovább kell képezni magamat, hogy milyen jó lesz, ha ott is ki tudok teljesedni. A legelső küldeményművészeti munkámat sorkatonaként 1989-ben Lillafüreden készítettem a Zalka Máté laktanyában. Összeszedtem a borzasztó rossz újságokat, amik a rendszerváltás előtt a kiskatonák kiképzéséről szóltak, és azokból csináltam kollázsokat, dekollázsokat, és küldözgettem haza szülőknék, barátoknak, ismerősöknek. Nem gondoltam volna, hogy ennek nemhogy a küldeményművészethez, hanem általában a művészethez köze van. Csak egy igény volt. Erre akkor gondoltam vissza, amikor a kilencvenes évek elején, '94-ben megjelent a Miskolci Téli Tárlat felhívása. A Miskolci Galériában két évente megrendezett, nyílt rendezvényen bárki beadhatott munkát és ott megmérettetett. Én készítettem '94-ben két szövegszobrot József Attila- és Ady Endre-idézetekre, és beadtam a kiállításra.

■: Hogy néztek ki? Kicsit részletesebben mondd el. Miből állt a szöveg, és miből a szobor?

▼: Ezek kidobásra ítélt használati tárgyak, rossz képeret, törött üveggel, írógépfesték, ragasztószalag, amit mások kidobtak, le lehetett róla tépni, ezeket hoztam össze. Borzasztóan balesetveszélyes lehetett; azonkívül, hogy egyben kellett tartani, bele se gondoltam, hogy ezt valakinek meg kell fognia, installálni kell, ilyesmivel nem foglalkoztam. Ezt a két munkát besűrítették a téli tárlatra. Úgy voltam ezzel, hogy megpróbáljuk legközelebb is, de jó. És '95-ben volt több nemzetközi felhívás, akkor arra gondoltam, mi van, ha én ezt feladom postán. Marha jól nézhet ki, ha én ezt nem csomagolom be, majd megmütyürkézi a postás nénit meg a postás bácsit, és akkor ez jó lesz, elküldöm

Párizsba az UNESCO-székházba, mert akkor volt egy Bartók-évforduló. Összekollázsoltam szépen, mütyürkéztem, rajzoltam, oké, föladtam. És jött a meghívó az UNESCO-tól, hogy ezeket kiállítják. Hát én onnantól vagyok képzőművész. S onnantól kezdve már nem volt szabad abbahagyni. Aztán már komoly koncepciót kellett találni, hogy irodalom és képzőművészet hogyan kapcsolható úgy össze, hogy ennek legyen egy még vonzóbb ereje, ki tudjam fejezni azt is a szövegből, amit egyébként már a szavakkal nem tudok. Meg tudjak vinni a képbe olyat, ami egyébként – milyen hülye szó – lírikailag nincs benne. Tegyük bele ezt, azt, amazt, nézzük meg, hogy megállja-e külön a helyét, mert ha erre csak azt mondják, hogy ez a kép képzőművészeti eszközökkel megvalósított költői dokumentum, ki nem szarja le? A képzőművésznek képzőművész szemmel kell nézni. Nem kell róla tudni, hogy én költéssel foglalkozom, mert akkor megbocsátja, hogy: igen, a költők között a legjobb képzőművész, a képzőművészek között a legjobb költő. Ez tök hülyeség. Ha nem tudom úgy csinálni, hogy az képként önállóan megállja a helyét, meg a versemre se úgy gondoljanak, hogy az a metafora, ahogy ránéznek, ha nem sejlik fel mögötte a kép, akkor már nem ér semmit, akkor tényleg megette a fene az egészséget. Tehát építeni egy ilyet is, meg egy olyat is. Képzeld el, nekem húsz évem ráment arra, hogy ezt a kettőt külön-külön csináltam, nem mertem őket összehozni. Húsz évig csak azon dolgoztam, hogy

a nyamvadt köteteimnek a borítójáig voltam képes elmen-
ni. Nem tudtam továbbjutni, csak a borítóig terveztem meg
a kötetemet. Nem volt bennem több bátorság, hogy ez
összeérjen. Más az, hogy közben a kiállításokon vagy a
kötetbemutatókon hogyan szerepeltek az egyes munkák, de
egyszerűen nem ért össze a kettő. Elkezdődött egy másik
korszak. Egyszer csak elkapott a geller, és igen, akkor meg-
csináltam *A Nagy Bibint*. A legelső könyv, 2014-ben készült,
aminek már nemcsak a borítóját voltam bátor megtervezni,
nemcsak azt, hogy a könyv mint könyvtárgy hogyan néz-
zen ki, hanem hozzáadtam azokat a képeket is, amelyek
benne vannak. Hogy lehet a könyvből olyan tárgyat készí-
teni, ahol a szöveg nem illusztrálja a képet, a kép nem beil-
lusztrál a szövegbe? Hát úgy lehet, hogy én ezeket a meló-
kat, amik itt szerepelnek, bár elektrográfiákként vannak
apoztrofálva, elkészítettem mindet, rajzolgatva, mindenfé-
le nem hajló eszközzel, utána be a számítógépbe, és a leg-
végső nyomata ennek egy-egy elektrográfia. Három soroza-
tot helyeztem be a könyvbe olyan ritmusban, amit a szöve-
gek, úgy gondolom, megkívánnak. Igen jól fogadta a szak-
ma. Örültem neki. De azt gondoltam, ezzel én ezt itt abba-
hagyom. Nekem ez túl színes volt, annak ellenére, hogy
mégiscsak valamiféle visszafogottságot próbáltam tükrözni
ebben az egészben. De túl színes volt. Valami olyan sűrű,
olyan sok vagyok belőle, olyan már nem kéne, fogjad már
vissza magad, ennyire nem lehetsz ilyen. Ezért rátettem
még egy lapáttal. Elmúlt két év, csináltam egy gyerekköny-
vet magamnak. Elmentem a borzalmasság borzalmasságá-
ig. Olyan színeket hoztam és úgy, hogy az már engem is...
Fú! Hát látják itt ezeket. Kevésről mondható el, hogy olyan
megnyugtató. De meg kellett csinálni. Muszáj volt megcsi-
nálni egy ilyen címmel, hogy *A Nagy Bibin és a műlovarnő*,
ezt nem lehetett volna kihagyni.

■: *Mondtad, eljutottál odáig, és ez egy fejlődéstörténet, hogy a
szöveg és a kép ne egymás mellett legyen, hanem – te nem ezt a
szót használtad, azt hiszem, hogy így kell értelmezni –szervesen
egy legyen, a kép és a szöveg egyenrangú, egyben legyen, ne egy-
más mellett. Hogy alakult ez ki? A szöveg hatott a képre, már-
mint úgy értem, hogy benned; vagy fordítva, a kép a szövegre?*

▼: Csak munkamódszerükben kapcsolódnak egymáshoz.
Tematikájuk nem egymásnak megfelelő. A párbeszéd köz-

tük nem a másikat feltételezi. Jól
elvannak egyébként egymás nélkül
is. Amikor egybe vannak szerkeszt-
ve, hogy melyik hívja elő a másikat,
hát ott lehetne aztán arról beszélni,
hogy de jó lenne, ha most akkor a
szövegből bontom ki, vagy de jó
lenne, ha a képek alapján majd még a
szöveg mélyebb rétegeit tudnám elő-
hívni. A lópikulát.

■: *Melyik születik meg először, vagy
melyik ötlet?*

▼: A gyakorlat annyi, hogy egyikkel
a másikat pihenem ki.

■: *Értem, vagyis megpróbálom.*

▼: Nem tudok egyszerre dolgozni.

■: *Arra gondolok, nem lehet kiegészí-
tője az egyik a másiknak.*

▼: Nem, nem, ez, hogy kiegészítő,
nincs ilyen. Az, hogy kitaláljuk eze-
ket a fogalmakat, hogy szerves egy-
ség, egymásba csúszás, oké. Annyira
szerencsétlen lenne leválasztani a
kötettestből, ha olvasom, a képeket,
és fordítva is, mint amennyire sze-
rencsétlen kihozni a grafikákat és
kitenni egy kiállításra. Könyörgöm,
ezeknek tényleg egymás nélkül kell
magukért és a másikért is beszélni-
ük. Nem engedném meg nekik azt a
helyzetet, hogy vadul vitatkozzanak.
Ha tudnám azt a sorrendet, hogy
melyikből melyik következik, akkor
rutinom lenne benne, és értelme
nem lenne a következő könyvön
mint olyanon, hogy szerves egység,
gondolkodni. Nem lenne tétje a

következő könyvnek, ha tudnám, hogy én ezt most rutinból
meg fogom tudni csinálni. Minden könyvet rutinból, de
csak egyszer.

■: *Maga a könyv a műalkotás.*

▼: A folyamat. Amíg születik, ameddig születik, igen.
Tegyük bele a könyvtárgyba a megszületés folyamatát is,
igen, azzal együtt a műalkotás maga, de akkor ezt a folya-
matot lezártuk. Nem azt jelenti, hogy tökéletes számomra,
de hogy én elkezdjek még vele nyúlkálni meg pirinyózni,
mint a szövegekkel, hogy úgy érzem, ezt az egy szót még ki
kell húznom, akár tizenöt év múlva is, ilyen szempontból
sok munkát filológusnak nem adok, mert nem vagyok
ennyire szorosan önyomkövető meg bibirkéző. Nem idege-
sítek föl azzal senkit, hogy több változata van egy szöveg-
nek, de természetesen hullanak le róla dolgok, talán éppen
csak annyi, mint egy kifutó grafikáról, ha egy fél centit még
oda az oldalairól levágunk, ami lényegbevágó, de nem elemi
rész.

■: *Ekkoriban, gondolom, kialakultak a hazai és külföldi vizuá-
lis költőkkel a kapcsolatok. Ladik Katalin neve már elhangzott.
Gondolom, a párizsiakkal is, a párizsi Magyar Műhely akkor
már Magyarországon szerkesztett változatával.*

▼: Nem olyan gyorsan. Én a kilencvenes évek elején küld-
tem először Párizsba szövegeket, onnan az első reakció az
volt, hogy igen, ezekből fognak közölni, és két év alatt gyor-
sult fel úgy a kapcsolat, hogy meghívtak a '94-es és a '95-ös
találkozójukra. A '95-ös Keszthelyen volt a Balatoni Múze-
umban, mindenféleképpen a lelkemre kötötték, hogy oda el
kell mennem. Hát persze, megyek.

■: *Volt Nagy Pál, Papp Tibor...*

▼: ...és Bujdosó Alpár. Szóval, feltétlenül ott kell lennem. A
Magyar Műhelyben volt egy hagyomány, hogy évente egy-
szer a Kassák-díjat Magyar Műhely-találkozón adták át, és a
díj átadásáig-átvételéig a kuratórium nem hozta nyilvános-
ságra, hogy kinek adják.

■: *A meglepetés ott ért téged.*

▼: Igen, ott ért ez a nagy meglepetés.

■: *Lehet arról beszélni, hogy a vizuális
költészetet művelők egy külön kaszt
mágán az irodalmon belül, a költésze-
ten belül, vagy ez nem működik így?*

▼: Csak annyira külön kaszt, mint
azok a költők, akik le tudnak futni
42 kilométert, tudnak zongorázni,
vagy ikreik vannak. Nem, egyáltalán
nem.

■: *Tehát nem vagytok egy különleges
társaság?*

▼: De, különlegesek vagyunk. Sze-
rintem akik le tudnak futni 42 kilo-
métert, ikreik vannak, azok is elég
különlegesek.

■: *Mielőtt felolvasnál, beszélj arról,
mik is azok a Radnóták.*

▼: Mióta én a kis olvasnivaló esze-
met tudom, azt gondolom, a Radnótié
egy nagyszerű költészet, és ebben a
mai napig nem csalódtam. Át hozom
szavait, mondatait saját szövegeimbe,
újraírom őket, idegesítem persze
ezzel azokat, akik hallják belőle a
Radnóti-sorokat, akár roncsolva,
akár teljes egészében. De jókedvre is
derítem mindazokat, akik érteni
vélik, hogy miért is vannak ezek a
szövegek, szövegrészletek továbbgön-
dolvá. A másik szerencse, ami ért,
hogy elkapta a Nemzeti Színház pár
színművésze a Radnótáimat, amik
már két évtizede készülnek, és
készült egy hangoskönyv a Radnóti-
emlékévben. Én ott szembesültem
vele igazából, amikor a három egy-

mást követő, addig elkészült Radnótáim az ő előadásukban végighallgattam. Igen, ezt a történetet én így szeretném megírni, ha még egyszer kezdhethném, ugyanígy csinálnám.

■: *Te hogyan nevezed ezeket a verseket? Átírások, parafrázisok? Egyébként Adytól is.*

▼: Ezek főhajtások sok reminiszcenciával.

■: *Főhajtások?*

▼: Mindenféleképp.

■: *Tehát meghajolsz ezek előtt a nagyságok előtt.*

▼: Mindenképpen. Igen, főhajtás és alkalmazásuk a saját koraimra. Semmiképp nem gondolom azt felőlük, hogy másnak jobb lesz tőle, hogyha az én *Radnótáimat* átérzi. Nekem biztos jobb, engedtesék meg ez az önző hozzáállás. Ugyanakkor azt se engedhetem meg, hogy kicsússzon kezem közül, ha megértem, megérzem, fölérzem Radnótinak valamijét, amit jól tudok alkalmazni saját élethelyzetekre is. Viszolygok, mondjuk, ilyen szavak mondásától, hogy példa, akkor is bennem van, hogy megtaláljam és időben oda tudjam szegezni az akkor szerintem jól vagy pontosan érzett Radnóti-élményeimnek, hogy ez nekem ott legyen.

■: *Nemcsak ezeket a verseidet, hanem szinte egész költészetedet jellemzi az ironikusság, a nyelvi játékok. Van jó néhány költő, akiknek ez a képessége megvan. Nekem hirtelen Parti Nagy Lajos jut eszembe. Semmi közöttök egymáshoz, mármint úgy értem, a verseléseteknek semmi köze egymáshoz, de a hozzáállásban ez az ironikus, sokszor már... azért azt nem nagyon akarom kimondani, hogy cinikus, de van benne az is, tehát ez egy nagyon-nagyon különleges képesség, hogy valaki ennyire tudjon a nyelvvel bánni, mégis pontos maradjon.*

▼: Ha már említetted Parti Nagyot, 1995-ben voltam nála egy hétig egy költőszemináriumon, és nagyon büszkén vittem hozzá egy versemet, amiben volt egy csodálatos sor: atomok násza a hajnal, selyemszakállú fák csendes orgazmusa. És akkor adom elő a nagy költőt. Parti Nagy azt mondja: „Mondja meg, fiatalember, mi az, ami nem az atomok násza?” Leül-

tem, az volt. Gondoljuk végig ezt az egészet előlről. Szóval igen.

■: *Nagy találkozás lehetett.*

▼: Nagy. Utána még pár napig jártam hozzá, és jobbnál jobb kérdéseket tett föl. De tényleg, mi az, ami nem az atomok násza?

■: *No, akkor folytassuk másik főműveddel, főművetekkel, a Spanyolnátha folyóirattal, ami csak online jelenik meg, tehát papírváltozata soha nem volt, és gondolom, nem is lesz. Megnéztem, de szeretném, ha te beszélnél arról, miért is Spanyolnátha, és egyáltalán hogy jutottatok el odáig – nyilván ez is egy folyamat egyik stációja –, hogy ezt a lapot el kell indítani, akkor, amikor még nem volt olyan divatos az online felületek előállítás. Ti simán úttörői voltatok ennek a folyamatnak.*

▼: Igen, a kétezres évek elejéről van szó, amikor megfogalmazódott bennem, említettem már ezt a szót, hogy főhajtás. Itt Kaffka Margit jött be nagyon a képbe, Kaffka Margit miszkolcisága, sorsa, ő spanyolnáthában hunyt el. És persze már alapításakor arra vártunk, hogy eljöjjön az idejé, amikor Kaffka Margit száz éve hunyt el spanyolnáthában, ugye, 1918-ban pusztított ez a világméretű járvány, ami elvitte őt az édes kicsi fiával együtt. De ha az impresszumunkat megnézik, ami 2004 óta ebből a szempontból változatlan, akkor onnan tudjátok meg, hogy Schielét, Apollinaire-t, Rostand-t szintén a spanyolnátha áldozatai között tudhatjuk. Tehát megint egy főhajtás.

A lappal megint arról van szó, hogy valami újat letenni az asztalra, ami akkor még nem volt. 2004-ben alapítottam a *Spanyolnáthát*, gyakorlatilag a legelső kimondottan internetre, online felületre fejlesztett művészeti folyóiratot, ami abból a szempontból mind a mai napig konzervatív is, hogy a nyomtatott folyóirat felületét, tematikáját, készítési módját képezi le az internetre. Ha megnyitjátok, van neki az egyik oldalon egy hasáb a tartalomjegyzékkel, a másik oldalon pedig soroljuk a műveket. Tehát nem igazán terheljük mindenféle hókuszpókusz hóbelevanccal az olvasót, de kihasználjuk azt, hogy az interneten van, és olyan tartalmakat is közlünk, amelyeket nyomtatott felületen technikailag ki-telezhetetlen lenne.

■: *Mondj ilyeneket.*

▼: Vizuális költészet. Tehát videóversek, performance-dokumentációk. Amíg egy folyóirat, egy nyomtatott folyóirat repertóriumot képes összeállítani évenként vagy akár-hány évenként nyomtatott formában, addig mi a dolgainkat összekötjük, és ez a laza hálózat nemcsak azt jelenti, hogy valakinek rákeresünk a nevére, és akkor kiadja, hogy a lapban hol szerepel, hanem erre projektek épülnek: elkezdődik egy szöveg, amelyben megvannak bizonyos szavak, el vannak látva olyan indulatokkal, amelyeket más művekben vezet le, mondjuk, más színű, és akkor arra rá lehet kattintani, de ez se kimondottan konkrét, más művekben folytatódik. Onnan vissza lehet jutni egyikből a másikba, olyan elágazásokat készít ez a hiperspan nevezetű projektünk például; egy évben legalább egyszer-kétszer egy-egy ilyen projektet megcsinálunk a lapban. Vétek lenne nem kihasználni azt a lehetőséget, hogy a lap interneten van.

■: *Hogyan készül technikailag egy-egy szám?*

▼: Ugyanúgy jó előre, mint egy jó nyomtatott folyóirat. Éves lapszámtervünk van, ahol előre el vannak döntve dolgok, az idén az előbb említett évforduló miatt sokat fogunk Kaffka Margitra emlékezni, s nem fogjuk sem Schielét, sem Apollinaire-t, sem Rostand-t annyira elhanyagolni, hogy ne essen róluk szó, akár képzőművészeti, akár irodalmi blokkokban fognak előfordulni. Tehát előre dolgozunk, úgy gyűjtjük az anyagokat, tematikus anyagokat, ugyanakkor

nyitottak is vagyunk, például a szépírás rovatunk, lehet azt mondani, hogy postaládából szerkesztett, oda nem kért anyagokból érkeznek be többnyire alkotások. A kollégáim, Berka Attila és Székelyhidi Zsolt foglalkoznak a fiatalokkal, pályakezdőkkel, amellett, hogy ők is blokkokat szerkesztenek.

■: *Amikor elkezdtétek, hogyan kellett erre neked fölkészülni, milyen tudásod volt, milyen elképzelésed arra, hogyan kell kinéznie egy ilyen lapnak?*

▼: Mint minden jó szakmát, közben tanulja meg az ember. Én azt mondom, senki nincs fölvertezzve azzal a tudással, ami bármilyen szakma, hogy úgy mondjam, jó ellátásához kell. Tehát folyamatos a tanulás a mai napig. Szerintem én vagyok a *Spanyolnátha* egyik legnagyobb ellensége azzal, hogy borzasztóan idegesít, fizikailag mind a mai napig nem tudom, hogy a lap hol van. Nem tudok odamenni hozzá és megnézni, hogy ez a példánya hol van. Nagyon idegesít továbbá az, hogy napról napra megvan-e, ezért mindig meg kell nézmem. Ezen nem tudok túlnőni, nem múlik el nap, hogy ne nézzem meg, megvan-e. Nem tudom, hogy hol van, és mindig le kell ellenőriznem. Ez nem az internet gyerekbetegsége, ez az én fóbiám. Én ezt szeretem, ami itt van. *(Kezébe vesz egy Váradot.)*

■: *Akkor miért csinálod azt?*

▼: Mert olyat kell csinálni.

■: *Amit nem szeretsz.*

▼: Szeretem. Nem azt mondom, hogy nem szeretem. Az, hogy ezt szeretem, nem zárja ki, hogy azt ne szeressem. Olyat kell csinálni, amit más úgy még nem csinált. Találd ki, csináld meg, aztán lehet, hogy még követőid is lesznek, különben mi értelme van. Találd ki az interneten is, hogyan lehet izgalmasan olyan lapszámokat összerakni, amiket szinte könyvként lehet kezelni. Persze gyengítsd meg azzal, hogy egyes projektjeiből még könyveket is adsz ki. Vannak projektkönyvek. Például ha van egy jó blokkunk, ami, mondjuk, Czóbel Minka halálának hetvenedik évfordulójára készült, vagy Kassák születésének akárhányadikára, kiadunk kis projektkönyveket. Ezek idegesítően szépek. Vannak ilyen magánmániáink. A *Spanyolnáthát* is olyan izgalmassá tesszük, hogy egy jó számnak legyen könyvszaga. Ha olajfestményt közlünk hármat egymás után, akkor érezzük már azt, hogy azt a vásznat mikor kenték le. Vagy: tudunk-e hozzátenni valami olyasmit, ami miatt érezhető, hogy létezik, nem csak monitorról szüremlik le.

■: Többször használtad azt a szót, hogy főhajtás. Ismerve a te írásaidat, én ennek is kettős értelmét hallom – akkor is, mikor téged hallak ezt kimondani. Tehát egyrészt főhajtás, fejet hajtunk valami előtt, egy nagyság előtt, valaki előtt, akit tisztelünk. A másik értelme számomra az, hogy valaminek a főhajtása, egy ide-oda kódorgó gyökérnek a főhajtása. Jól értem, hogy mind a kettőt beleérted ebbe a szóba?

▼: Nagyon jól érted, mert, ugye, ahány növény, annyiféle főhajtás. Persze tudjuk, hogy a dió miért nem akar hasonlítani az eperfára. Tudjuk, hogy a dió megy lefelé, de az eperfa meg bolond, az szereszét, azt megfogod és kihúzod. Melyiknek van igaza? Az egyik ezt találta ki a túlélésre, a másik azt. A *Spanyolnátha* azt, hogy neki be kell kapcsolódnia egy jó értelemben vett irodalmi, művészeti hagyományba, amire folyamatosan a kor szellemében, ízlésesen, izgalmasan reflektálnia kell, különben csak úgy elvan a saját maga levében, a saját főhajtásaival. És nézzük meg, kinek higgyünk, kell-e a szőlőt locsolni, vagy nem kell. Egyik ember azt mondja: a szőlőt sose locsold, fiam, mert kirohad, úgyse ér le a víz a gyökerig. A másik azt mondja: minden évben meg kell locsolni. Van ilyen is, meg olyan is.

■: Nórával együtt készítitek a lapot. Nagyon hülye szó, de mégis megkérdem, milyen a munkamegosztás köztetek?

▼: Ő dolgozik, én nézem. Nóra, milyen? Válaszolj.

Vass Nóra (●): Nem egészen így van. Csak időnként. Attól függ, milyen munkafolyamatról van szó.

■: Időnként te is nézed.

●: Igen.

■: Legalábbis az én tapasztalatom szerint, de nemcsak a saját tapasztalatomról akarok beszélni, hanem amit látok a világban: ez egy életveszélyes helyzet, mert ezekre rá szoktak menni akár kapcsolatok is.

▼: Ó, nem. Nekünk már annyi mindenre rá kellett volna menjen. A *Spanyolnátha* az utolsó utáni lenne a sorban. Nóra, amellett, hogy ellátja azokat a feladatokat, egyébként szeretettel és tisztességgel, a pályázatok mellett nekem iszonyatos szerencsém van abban, hogy kreatív. Szerkesztőként is tudom alkalmazni. Például a legutóbbi három hangoskönyvnek az anyagát – a Könyvhétre jelennek meg hivatalosan – ő szerkesztette. Csinál mást is, a lapba is, blokkokat készít, neki is vannak mániái.

■: Úgy látom, a fiad, Levente is egyre inkább...

▼: ...ő sokat segít fotóban, videóban. Hál' istennek sokat. És amellett a budapesti kollégák, Székelyhidi Zsolt, Berka Attila.

■: Említettük, hogy a *Spanyolnátha* kizárólag online érhető el. Viszont elég

régóta könyvkiadóként is működik. Csaknem harminc könyvet számláltam meg, ennyit adatok ki az évek során. Nagyon furcsa ez a helyzet, te is az előbb megsimogattad a könyveket, mintha azt éreztetted volna, hogy az az igazi. Miért kezdtetek el könyvkiadással foglalkozni?

▼: Nagyon szeretttük volna...

■: Veszélyes vállalkozás.

▼: ...a fogás lehetőségét megadni. Olyan projekteket készíteni, amiket előbb kimondottan a netre, és utána könyvben. Itt van nálad a *Hűszimádók*? Miért kezdünk el könyvet csinálni? Megmutatom. Hernádkakon van a kertfesztivál. Mindig közlünk fotódokumentációkat. Nagyon jól elvannak ott azok a fotódokumentációk. Hogy lehet ezt megspékelni úgy, hogy ebből csináljak egy könyvet, és nyolc-tíz fesztivál anyagából egy társasági, kávéházi könyvet: jaj, én is ott vagyok ezen a képen, profi fotósok csinálják; milyen szövegeket tegyünk bele? Amik a lapban megjelentek? Lópikulát. Kérünk mindenkitől húsz szót, mert *Hűszimádók*, plusz a Kertfesztivál, plusz a *Spanyolnátha*, ami Hernádkakon a *Spanyolnátha* Kertfesztiválról jut eszébe, írjon húsz szót, ne egyszerű szót, alkosson szót. Ne olyanokat, hogy szép az ég. Írjon olyanokat, hogy barátleső pincepalack. Hát így. Ezért kezdtünk el könyvet csinálni, hogy még ahhoz az internetes élményhez, amit egyébként a *Spanyolnátha* tud hozzáadni, ezek a húsz-szavak a *Spanyolnáthában*, képzeljétek el, mekkorát pazaroltunk, soha nem jelentek meg, tehát nem alkalmaztuk vissza a lapra. Pazarlás ez? Hát fel lehet úgy is fogni, hogy igen. Mert egyébként tele tudtunk volna tömni vele három lapszámot. De valami olyat, amit csak itt tudsz megcsinálni. Nem hagnizol vele, hanem csinálsz egy poént, egy geget, de az legyen emlékezetes. Ezért csináltam. És különbözik is a laptól. Mert ezt a lapban nem fogod tudni. Viszont olyan tekintélyes a névsor, a magyar képzőművészeti élet, költészet ott van benne a saját húsz szavával.

■: Igényes könyveket adtok ki illusztrációkkal. Nem, nem, viszsaszárvtam, nem illusztráció. Képanyag. Hogyan tudjátok finanszírozni? Azért ezt fenntartani nem egyszerű dolog.

▼: Nóra!?

●: Természetesen pályázatokból. A könyvkiadás a mi esetünkben pláne nem egy olyan dolog, ami bármilyen profitot termelne, sőt. Úgyhogy csak akkor tudunk könyveket készíteni, ha pályázaton nyerünk, bár vannak kivételek. A projektművek nem feltétlenül pályázatos finanszírozású könyvek, sőt talán egy sincs közöttük, ami pályázatos.

■: Végül egy érdekes dologról, szeretném, ha beszélnél. Azt olvastam valahol tőled, hogy te neveket adsz a könyveidnek. Erről beszélj kicsit, mert ez nagyon érdekel. Egy könyvnek van címe. Mi az, hogy te nevet adsz neki? És miért?

▼: Mikor tanítottam, kis elsőseim, másodikosaim voltak. Borzasztóan zavart, hogy a nevüket nem tudom gyorsan megjegyezni, mert ezek bújósak és aranyosak, és meg kell tanítani őket arra is, hogy nyugodtan tudjanak hat percet ülni, és mondani kell nekik, hogy jól csinálják. Két-három nap. És nem a saját nevükön, hanem én kitaláltam nekik valamit, amiről eszembe jutnak. Sose árulnám el nekik. Fenn vannak a Facebookon, Amerikában, itt meg ott, nem árulnám el, hogy melyiket hogy hívtam a mai napig. Senkinek nem árulom el, hogy miről jutott eszembe, hogy ő majd az Emese, ő majd a Rózsika, ő majd a Viktória. Volt egy módszerem. Akkor találtam ki, hogyha élőket, életteleneket gyorsan tudok nevezni a magam nyelvében, a magam gondolatával, egy színnel, egy számmal, egy akármilyen összefüggéssel, amiről majd eszembe jut az igazi énje, az igazi könyve,

akkor én nyerő leszek. Hát ezt alkalmazom azóta is. Nagyon szeretem, hogyha a könyveim nevét magam találom ki, melyik milyen.

■: *A József Attila-kötetnek mi a neve?*

▼: Unszimpatikus számomra az a magatartás, mikor valaki azt mondja, hogy a nyelv számára korlát. Menjen tanárnak vagy mit tudom én. Hát hogy lehet így? Nem tud írni, mert nem tudja magát kifejezni. Na, hát én nem tudtam megjegyezni a neveket, találjak ki valami kézzelfoghatót, színt, szagot, illatot, kössem össze vele, valamelyiknek csak az anyukája jut eszembe, van, akinek a csúnya nagymamája, van, akinek a lábszaga. De sikerült két-három nap alatt ezen a problémán túljutni. Ma, amikor a könyveimről névileg beszélnem kell, és ezek nem kerek nevek, nem, ezek akár szókapcsolatok vagy félmondatok, ezekkel társulok hozzájuk. Mindegyik kötet egy kerek egész, lezárt. Nem tudtam soha egyszerre két könyvön dolgozni. És nem is tudtam egyszerre soha két grafikán dolgozni. Egy probléma foglalkoztatott, hogy azt csináljam.

■: *Megismétlem, a József Attila-kötetet hogy nevezed, mi a neve? Vagy a Radnótinak? Merd kimondani, ha nincs is neve.*

▼: Nem nevük van. A szerzés, ahonnan valók. Ó, most lelkifurdák jönnek belém, mert van egy olyan József Attila-könyvem, egyszer művelődési házban dolgoztam, nem

vittem vissza a könyvtárba, és az a kedvenc József Attila-könyvem. Vékony, nagyon vékony. Bibliapapíron van. Nem vittem vissza éppen ezért. Tehát a szerzés helye például. Most példaképp: kértem Lacitól a szerkesztőségben, hogy adjon már *Egy város regényét*, mert mindig, minden évben odaadom valakinek. Ahhoz a könyvhöz például úgy kötődöm, nekem ez mániám, minden évben meg kell hallgatnom a hangoskönyvet is, vagy el kell olvasnom, vagy Kern András hangján meghallgatnom. Köszönhető neked is, hogy elkalauzoltál ilyen helyekre. De én ezeket a könyveket odaajándékozom, és akkor már nem is merek nekik nevet adni, olyan, mint a kismacskák, inkább nem nevezem el, mert lehet, három hónap múlva már eltűnik.

Elhangzott 2018. április 13-án, az Illyés Gyula Könyvesboltban.

A szöveget TÓTH HAJNAL átírata alapján SZŰCS LÁSZLÓ szerkesztette.

FARKAS ANTAL

Aki elszakítja és újraköti életünk fonalát*

In memoriam

Porsátorom lerontatik, és elmegy tőlem, mint a pásztor hajléka! Összehajtam, mint a takács, életemet; hiszen levágott a fonalról engem; reggeltől estig végzesz velem!

Ésaiás próféta könyve 38. fejezet 12. vers

Gyászoló család és gyülekezet, kedves barátaim! Egy imádságból olvastam fel részletet, melyet Ezékiás király írt, aki mert rég nem törődött magával, nagyon beteg lett. Egyszer aztán kénytelen észrevenni, hogy élete törékeny testéhez van kapcsolva.

Milyen végtelenül őszinte szavak ezek. Egy nagybeteg, halálának közelségét érző ember mi mást mondhatna, mint hogy az életének sátora elbontatik, mint azoké, akik nyájikat legeltetve csak rövid időre állítják fel, hiszen hamarosan továbbállnak. Életének vége van, mint egy kész, megszótt kendőnek, amit a takács összeteker, miután elvágja a fonalat. Egyszerű, de mégis megkapó hasonlatok! Ilyen az életünk.

Az imádkozó király kegyelmet kapott, mert ahol Isten cselekszik, ott semmi sem lehetetlen. Mert a rosszból is jó jöhet ki. Ezékiás király testi megépüléséről van itt szó, de ugyanilyen megrázóan szép az is, amikor egy lélek gyógyul meg. Amikor valaki megértette az életét.

Ésaiás az ő könyvében leginkább jövődöléseket, látomásokat, ítélethirdetéseket jegyzett fel, de e részben kivételesen a királyával kapcsolatos történeteket.

Felidézhetjük mi is az életünket, felidézhetjük Fábián Sándor orvos-költő életét is, aki Nagyszalontán egy ötgyermekes családnak a legidősebbjeként született, édesapja, az „Apuka” férfiniszabó, Imre öccse úgyszintén költő. Orvosnak

FARKAS ANTAL költő, lelkipásztor (Érszakácsi, 1956). A kolozsvári Protestáns Teológiai Főiskolán végzett 1983-ban. Több vidéki gyülekezet után jelenleg a várad-velencei református egyházközség parókus lelkésze. Tagja volt az Ady Endre Irodalmi Körnek. Önálló kötete: *Ringen kívül ősz van* (Literátor, 1997).

tanul. Bányorvos Sarmaságon, üzemorvos Nagyváradon. Két házasságából fia, lánya születik. Közben versírásra adja fejét. Tíz kötete jelent meg. Méltatója, Szilágyi Domokos írja: „költői minőségében is letette az orvosi esküt.” Felidézhetjük bárkinek is az életét, de hogy kik vagyunk, igazából arról sokkal inkább az árulkodik, hogyan látjuk, értékeljük, hogyan éljük meg az életünket. Mert nem az fontos, hogy mi mit tudunk, hanem az, hogy mit tud rólunk az Isten.

Ahogy Nagyszalonta híres szülöttjének, Arany Jánosnak, úgy Fábián Sándornak is megvoltak a maga „őszikéi”, ezek az *Ars brevis vita idem*

* Elhangzott Nagyváradon, a költő temetésén, a Rulikowski temető Steinberger kápolnájában, 2018. június 20-án.